

Lise Öğrencilerinde Varoluşsal Kaygının, Bütünleyici Umut Düzeyi ve Bazı Demografik Özellikler ile İlişkisi: Tanımlayıcı Araştırma

The Relationship Between Existential Anxiety, Integrative Hope Level and Some Demographic Characteristics in High School Students Studying in Secondary Education Institutions: Descriptive Research

^{id} Mehtap KIZILKAYA^a, ^{id} Sema TOKER^b

^aAydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, Aydın, Türkiye

^bKütahya Dumlupınar Üniversitesi Pazarlar Meslek Yüksekokulu, Kütahya, Türkiye

Bu çalışma, 6. Uluslararası Sağlık Bilimleri ve Yaşam Kongresi (2-5 Mart 2023, Burdur) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZET Amaç: Bu çalışma, lise öğrencilerinde varoluşsal kaygı, umut düzeyi ve bazı değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Tanımlayıcı tipte olan araştırmanın örneklemini Türkiye'nin batısında bir ilçe merkezinde bulunan üç meslek lisesinde öğrenim gören 320 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veriler "Bilgi Formu", "Varoluşsal Kaygılar Ölçeği" ve "Bütünleyici Umut Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde, SPSS 21.0 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırma anket sonuçlarının değerlendirilmesinde; frekans analizi, tanımlayıcı analizler, normallik testi, t-testi, tek yönlü varyans analizi testi, korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için etik kuruldan, araştırmanın yapıldığı kurumdan ve öğrencilerden yazılı izin alınmıştır. **Bulgular:** Araştırmada varoluşsal kaygı düzeyi alt boyutlarından anlamsızlık kaygısının ($\beta=-0,35$; $p=0,000$) ve özgürlük kaygısının ($\beta=-0,15$; $p=0,001$) lise öğrencilerinin bütünleyici umut düzeyleri üzerinde negatif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu; bütünleyici umut alt boyutlarından da perspektif yoksunluğunun ($\beta=0,21$; $p=0,000$) varoluşsal kaygı üzerinde pozitif ve anlamlı; sosyal ilişkiler/bireysel değer ($\beta=-0,23$; $p<0,001$) varoluşsal kaygı düzeyleri üzerinde negatif yönde ve anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. **Sonuç:** Araştırma, lise öğrencilerinde varoluşsal kaygının umut düzeylerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle, öğrencilerin rehberlik ve psikolojik destekle varoluşsal sağlığını ve sosyal refahını artırmaya yönelik müdahaleler önemlidir. Ayrıca, varoluşçuluk üzerine daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılması önerilmektedir.

ABSTRACT Objective: This study was conducted to determine the relationship between existential anxiety, hope levels and some variables in high school students. **Material and Methods:** The sample of this descriptive study consisted of 320 high school students studying in three vocational high schools located in a district center in the west of Türkiye. Data in the study were collected using the "Information Form", "Existential Anxiety Scale" and "Integrative Hope Scale". SPSS 21.0 statistics program was used in the analysis of the data. Frequency analysis, descriptive analysis, normality test, t-test, analysis of variance test, correlation and regression analysis were used in the evaluation of the research survey results. Written permission was obtained from the ethics committee, the institution where the research was conducted and the students in order to conduct the research. **Results:** In the study, it was determined that the anxiety of meaninglessness ($\beta=-0.35$; $p=0.000$) and the anxiety of freedom ($\beta=-0.15$; $p=0.001$) from the existential anxiety level sub-dimensions had a negative and significant effect on the integrative hope levels of high school students; the lack of perspective ($\beta=0.21$; $p=0.000$) from the integrative hope sub-dimensions had a positive and significant effect on existential anxiety; and social relations/individual value ($\beta=-0.23$; $p<0.001$) had a negative and significant effect on existential anxiety levels. **Conclusion:** The research shows that existential anxiety negatively affects hope levels in high school students. Therefore, interventions aimed at improving students' existential health and social well-being through guidance and psychological support are important. In addition, more comprehensive studies on existentialism are recommended.

Anahtar Kelimeler: Öğrenciler; varoluşçuluk; umut; ruh sağlığı hemşireliği

Keywords: Students; existentialism; hope; mental health nursing

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:

Kızılkaya M, Toker S. Lise öğrencilerinde varoluşsal kaygının, bütünleyici umut düzeyi ve bazı demografik özellikler ile ilişkisi: Tanımlayıcı araştırma. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci. 2025;17(1):280-9.

Correspondence: Sema TOKER

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Pazarlar Meslek Yüksekokulu, Kütahya, Türkiye

E-mail: sema.toker@dpu.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 23 Mar 2024

Received in revised form: 03 Dec 2024

Accepted: 24 Jan 2025

Available online: 11 Feb 2025

2146-8893 / Copyright © 2025 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Ergenlik dönemi, 12-18 yaş arası bireyin, çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaptığı, fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal değişimlerin yaşandığı, bireyin iç dünyasında ve umut düzeylerinde dalgalı bir seyrin izlendiği, kimlik ve anlam arayışında olduğu, varoluşsal kaygıların görüldüğü bir dönemdir.^{1,2} Varoluşsal kaygılar, ergenlik dönemindeki bireylerin gelişim süreçlerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratabilir. Bu kaygılar, bireyin kimlik ve anlam arayışını derinleştirerek kişisel gelişime katkı sağlayabilirken, aynı zamanda depresyon ve anksiyete gibi olumsuz ruhsal sonuçların ortaya çıkmasına da neden olabilir. Yapılan araştırmalar, ergenlerin %10-25'inin ciddi ruhsal bozukluklar yaşadığını ve erişkin dönemde görülen psikiyatrik bozuklukların kökeninin büyük oranda ergenlik dönemine dayandığını göstermektedir.^{2,3} Bu bağlamda, ergenlik dönemi ruh sağlığı açısından kritik bir evredir ve bu dönemde bireyler sıklıkla depresyon, intihar girişimi, madde kullanım bozuklukları ve şiddet eğilimleri gibi olumsuz davranışlarla karşı karşıya kalmaktadır.^{4,6}

Varoluşçuluk, insanın dünya içindeki yerini ve sorumluluğunu sorgulayan bir felsefi yaklaşımdır. Yalom, ölüm, özgürlük, anlamsızlık ve yalıtılmışlık olmak üzere 4 temel varoluşsal kaygı olduğunu belirtmiş, bu kaygıların karşıtlık ilişkileri üzerinden daha iyi anlaşılabilceğini ve kişinin yaşam şekli üzerinde etkisinin olabileceğini bildirmiştir.^{7,8} Frankl'a göre, ruhsal problemlerin altında yatan temel neden, varoluşsal boşluk hissidir ve bu durum, ergenlerde intihar eğilimlerine dahi katkıda bulunabilecek bir kriz haline dönüşebilir.⁹⁻¹¹ Dolayısıyla ile ergen bireylerin, varoluşsal kaygılarının ne olduğunun bilinmesi ve umut düzeylerinin tespit edilmesi ve geleceğe umutla bakmalarının sağlanabilmesinin, fiziksel ve ruhsal hastalığa yönelik alınacak önlemler konusunda önemli rol oynayacağı ve klinik uygulamalarda gerekli müdahalelerde süreci kolaylaştıracağı öngörülmektedir.

Ergen bireylerin sorunlarla baş edebilmesi için olumlu baş etme yöntemlerini öğrenmeleri gerektiği ve bu konuda desteğe ihtiyaçları olduğu anlaşılmaktadır.¹² Varoluşsal kaygıların yanı sıra, bireyin geleceğe dair sahip olduğu umut düzeyi, ruhsal iyi oluşun önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenlerin umut düzeylerinin düşük olması, depres-

yon, intihar eğilimleri, madde kullanımı gibi olumsuz davranışlarla ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla, ergenlerin umut düzeylerinin artırılması ve varoluşsal kaygılarının anlaşılması, onların ruhsal sağlığını desteklemede ve olumsuz sonuçları önlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ergenlere yönelik önleme ve destek vermede toplum ruh sağlığı hemşirelerinin rol almaları bu anlamda uygun olacaktır.¹³ Bu bağlamda, bu araştırma, lise öğrencilerinde varoluşsal kaygı ile umut düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyerek, bu iki önemli kavramın ergen ruh sağlığı üzerindeki etkilerini daha iyi anlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, bu araştırma, sosyodemografik özelliklerin bu iki kavram üzerindeki etkilerini değerlendirerek, ruh sağlığı profesyonellerine ergenlerle çalışırken nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair rehberlik sunmayı hedeflemektedir. Araştırma soruları şu şekildedir;

■ Lise öğrencilerinin varoluşsal kaygı düzeyleri (anlamsızlık, ölüm, yalıtılmışlık, özgürlük) ile bütüncüleyici umut düzeyleri (güven/inanç, perspektif yoksunluğu, olumlu gelecek oryantasyonu, sosyal ilişkiler/bireysel değer) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

■ Lise öğrencilerinin bütüncüleyici umut düzeylerinin (güven/inanç, perspektif yoksunluğu, olumlu gelecek oryantasyonu, sosyal ilişkiler/bireysel değer), varoluşsal kaygı düzeyleri (anlamsızlık, ölüm, yalıtılmışlık, özgürlük) üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi var mıdır?

■ Lise öğrencilerinin varoluşsal kaygı düzeyleri ve bütüncüleyici umut düzeyleri ile demografik özellikler (yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi vb.) arasında anlamlı bir fark var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırma, tanımlayıcı-kesitsel tipte yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, Ocak-Mayıs 2022 tarihlerinde, Türkiye'nin batısında bir ilçede bulunan, meslek liselerinde öğrenime devam eden, 950 meslek lisesi öğrencisi oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğünü belirlemek amacıyla, evrenin bilindiği durumlarda kullanılan örneklem büyüklüğü hesaplama

formülü kullanılarak asgari örneklem büyüklüğünün %95 güven aralığında 278 olması gerektiği hesaplanmıştır.¹⁴ Ancak çalışmaya dâhil edilme kriterlerine sahip ve çalışmaya katılmayı kabul eden 320 öğrenciyle veriler toplanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak, öğrencilerden “bilgilendirilmiş olur” ve öğrenci velilerinden “yazılı onay” alınarak veriler toplanmıştır. Araştırmaya dâhil edilme kriterleri; lise öğrencisi olmak (9, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenci olma), araştırmaya katılmaya gönüllü olma, Türkçe konuşma ve anlamadır. Dışlama kriterleri ise çalışmaya dâhil edilme kriterlerinden herhangi birini karşılamama ve psikiyatrik bir tanıya sahip olmamadır.

Meslek liselerinde, akademik başarı düzeyi diğer okul türlerine kıyasla nispeten düşük olan ve kısa sürede meslek edinme hedefi bulunan öğrenciler eğitim almaktadır. Ayrıca, meslek liseleri, yerleştirme sınavı puanı gerektirmeyen, notu daha düşük olan öğrencilerin tercih ettiği ve öğrencilerin çeşitli zorluklarla karşılaşabildiği eğitim kurumlarıdır. Bu özelliklerinden dolayı, meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin, araştırmamızın varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut düzeylerini incelemek için uygun bir örneklem oluşturacağı düşünülmüştür.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin (yaş grupları, yaşadığı yer, kardeş sayısı, kendisini değerlendirme şekli, kendisini diğer insanlar kadar değerli bulma durumu, kendisi ile ilgili sıfat yakıştırması ve yaşamında her şey yolunda mı sorusu, benim için gelecek zaman ifadesinin tamamlanmasının ve geleceğe yönelik hedefler) 9 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Varoluşsal Kaygı Ölçeği (VKÖ) ve Bütünleyici Umut Ölçeği (BUÖ) kullanılmıştır.

Varoluşsal Kaygı Ölçeği (VKÖ): Geçerlilik ve güvenilirliği Yıkılmaz tarafından yapılan, 5’li Likert tipinde (1: *beni hiç yansıtmıyor*, 5: *beni tamamen yansıtıyor*) 25 madde ve 4 boyuttan (*anlamsızlık kaygısı*, *ölüm kaygısı*, *yalıtılmışlık kaygısı*, *özgürlük kaygısı*) oluşan ölçekte olumlu ifadeler taşıyan 7 madde ters kodlanmaktadır. Ölçekte 1 ile 5 arasında elde edilen yüksek puan yaşamın anlamı, ölüm, yalıtılmışlık ve özgürlüğe ilişkin kaygının yüksek düzeyde oldu-

ğunu ifade etmektedir.¹⁵ Yıkılmaz, ölçeğin Cronbach alfa değerini 0,85 olarak bildirmiştir. Alt faktörlerin Cronbach alfa katsayıları ise 0,70 ile 0,87 arasında değişmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,90; alt boyutların Cronbach alfa katsayıları 0,92/0,71/0,80 ve 0,73 olarak tespit edilmiştir.

Bütünleyici Umut Ölçeği (BUÖ): Schrank, Mag, Sibitz ve Lauber tarafından geliştirilen, Sarıçam (2013) tarafından Türkçe’ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan, 6’lı Likert yapısında (1: hiç katılmıyorum, 6: tamamen katılıyorum) 23 madde ve 4 boyuttan (güven/inanç, perspektif yoksunluğu, olumlu gelecek oryantasyonu, sosyal ilişkiler/bireysel değerler) oluşmaktadır. Ölçekte olumsuz ifade taşıyan perspektif yoksunluğu boyutundaki 6 madde ters kodlanmıştır. Ölçekten 1 ile 6 arasında puan alınması, umut düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.¹⁶ BUÖ’nün Cronbach alfa katsayısının 0,92 olduğu bildirilmiştir. Alt faktörlerin Cronbach alfa katsayıları ise 0,80 ile 0,85 arasında değişmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,89; alt boyutların Cronbach alfa katsayıları 0,79/0,87/0,78 ve 0,50 olarak tespit edilmiştir.

VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler, kurum izinleri ve diğer izinler alındıktan sonra, çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere, Ocak-Mayıs 2022 tarihleri arasında, verilerin sadece bu çalışmada kullanılacağı ve gizli tutulacağı açıklaması yapılarak, yüz yüze görüşülerek, araştırmacı tarafından veri toplama formu dağıtılarak toplanmıştır. Veriler toplanırken sınıf öğretmeni ve ikinci araştırmacı sınıfta bulunmuştur. Veri toplama süresi yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 21.0 (IBM Corporation, ABD) istatistik programından yararlanılmıştır. Ölçeklerin toplam ve alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerinden oluşan puanlar betimsel istatistik tablosunda verilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin toplam ve alt boyut puanlarının normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Puanların geleceğe dair hedefi olması değişkenine göre karşılaştırılmasında, bağımsız iki örneklem t testinden, yaş grupları, yaşadığı yer,

kardeş sayısı, kendisini değerlendirme şekli, kendisini diğer insanlar kadar değerli bulma durumu değişkenlerine göre karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi, anlamlı farklılık görülmesinde ise gruplar arası farkı belirlemek amacıyla LSD “post hoc” testinden yararlanılmıştır. Ölçeklerin toplam ve alt boyut puanları arası ilişkide Pearson korelasyonu; varoluşsal kaygının bütünleyici umut üzerindeki etkisinde çoklu regresyon analizinden faydalanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırma, Helsinki Deklarasyonu prensiplerine göre gerçekleştirilmiş olup veri toplama öncesinde ilgili Üniversitenin Etik Kurulu’ndan onay (30 Aralık 2021-10) ve kurum izni alınmıştır (14.04.2022-E-53490996-44-47840413). Katılımcılara yapılan açıklamada elde edilen verilerin gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel maksatla kullanılacağı belirtilmiştir. Öğrencilerinden “bilgilendirilmiş olur” ve öğrenci velilerinden “yazılı onay” alınmıştır.

BULGULAR

DEMOGRAFİK BULGULAR

Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı şu şekildedir.

Araştırmaya dâhil edilen 320 lise öğrencisinin %30,9’unun 16 yaşında, %79,1’inin ailesinin yanında yaşadığı, %38,8’inin 1 kardeşi, %56,9’unun kendisini güzel/yakışıklı olarak değerlendirdiği, %50,3’ü kendisini diğer insanlar kadar değerli bulduğu ve

%89,1’inin geleceğe dair hedefi olduğu belirlenmiştir.

BETİMSSEL BULGULAR

Ölçek puanlarının betimsel istatistikleri şöyledir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin, varoluşsal kaygı düzeyinin (3,04±0,82) “beni orta derecede yansıtıyor” aralığında, en yüksek kaygının özgürlük (3,26±1,00) ve ölüm kaygısı (3,22±1,10), en düşük kaygının ise anlamsızlık kaygısı (2,76±1,08) olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bütünleyici umut düzeyinin (3,97±0,71) “kısmen katılıyorum” aralığında, Olumlu gelecek oryantasyonunun (4,66±0,97) “çoğunlukla katılıyorum”, perspektif yoksunluğunun (3,44±1,07) “kısmen katılmıyorum” düzeyinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT BULGULAR

Ölçek puanları arasındaki Pearson korelasyon analizi sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2’e göre anlamsızlık ($r=-0,39$; $p<0,05$) ölüm ($r=-0,20$; $p<0,05$), yalıtılmışlık ($r=-0,18$; $p<0,05$), özgürlük ($r=-0,27$; $p<0,05$) ve varoluşsal kaygı ($r=-0,34$; $p<0,05$) puanları ile bütünleyici umut puanı arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Tablo 3’e göre güven/inanç ($r=-0,19$; $p<0,05$) olumlu gelecek oryantasyonu ($r=-0,22$; $p<0,05$), sosyal ilişkiler/bireysel değer ($r=-0,29$; $p<0,05$) puanları

TABLO 1: Ölçek puanlarına ait betimsel istatistikler.

Ölçek ve Boyut	n	Minimum	Maksimum	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Anlamsızlık kaygısı	320	1,00	5,00	2,76	1,08	0,20	-0,81
Ölüm kaygısı	320	1,00	5,00	3,22	1,10	-0,36	-0,81
Yalıtılmışlık kaygısı	320	1,00	5,00	2,93	1,15	0,09	-1,09
Özgürlük kaygısı	320	1,00	5,00	3,26	1,00	-0,32	-0,37
Varoluşsal kaygı	320	1,00	5,00	3,04	0,82	-0,18	-0,16
Güven/inanç	320	1,00	6,00	4,10	0,89	-0,23	-0,21
Perspektif yoksunluğu ¹	320	1,00	5,50	3,44	1,07	-0,34	-0,69
Olumlu gelecek oryantasyonu	320	1,00	6,00	4,66	0,97	-0,78	0,33
Sosyal ilişkiler/bireysel değer	320	1,00	6,00	3,70	0,99	-0,30	0,03
Bütünleyici umut	320	1,54	5,79	3,97	0,71	-0,26	0,01

1: Ölçeğin toplam puanı alınırken ters kodlanmıştır. * $p<0,05$; ** $p<0,01$

TABLO 2: Değişken puanları arasındaki ilişki.

Değişken	n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Anlamsızlık kaygısı	320	1	0,52**	0,40**	0,42**	0,77**	-0,32**	0,16**	-0,30**	-0,36**	-0,39**
2. Ölüm kaygısı	320		1	0,40**	0,48**	0,79**	-0,13*	0,15**	-0,11*	-0,20**	-0,20**
3. Yalıtılmışlık kaygısı	320			1	0,37**	0,73**	0,01	0,24**	-0,15**	-0,12*	-0,18**
4. Özgürlük kaygısı	320				1	0,73**	-0,16**	0,32**	-0,11	-0,20**	-0,27**
5. Varoluşsal kaygı	320					1	-0,19**	0,28**	-0,22**	-0,29**	-0,34**
6. Güven/İnanç	320						1	-0,37**	0,57**	0,43**	0,79**
7. Perspektif yoksunluğu ¹	320							1	-0,37**	-0,24**	-0,70**
8. Olumlu gelecek oryantasyonu	320								1	0,30**	0,76**
9. Sosyal ilişkiler/Bireysel değer	320									1	0,67**
10. Bütünleyici umut	320										1

1: Ölçeğin toplam puanı alınırken ters kodlanmıştır. *p<0,05;**p<0,01

TABLO 3: Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması.

Alt boyutlar	Yaş grupları	n	$\bar{X}$	SS	F	p değeri	Anlamlı fark
Anlamsızlık kaygısı	A-14 yaş	26	2,73	1,09	5,80	0,000	B,C,E>D
	B-15 yaş	85	2,83	1,06			
	C-16 yaş	99	2,93	0,99			
	D-17 yaş	76	2,30	1,03			
Ölüm kaygısı	A-14 yaş	26	3,35	1,03	3,17	0,014	E>B,C,D
	B-15 yaş	85	3,16	1,00			
	C-16 yaş	99	3,22	1,05			
	D-17 yaş	76	3,00	1,22			
	E-18 yaş	34	3,77	1,05			
Özgürlük kaygısı	A-14 yaş	26	3,36	0,97	5,78	0,000	E>A,B,C,D
	B-15 yaş	85	3,27	0,96			
	C-16 yaş	99	3,25	0,93			
	D-17 yaş	76	2,93	1,09			
	E-18 yaş	34	3,89	0,87			
Varoluşsal kaygı	A-14 yaş	26	3,11	0,87	5,23	0,000	E>B,C,D
	B-15 yaş	85	3,08	0,81			
	C-16 yaş	99	3,07	0,74			
	D-17 yaş	76	2,75	0,83			
	E-18 yaş	34	3,48	0,81			
	B-15 yaş	85	3,93	0,69			
	C-16 yaş	99	3,94	0,73			
	D-17 yaş	76	4,08	0,70			
E-18 yaş	34	3,92	0,72				

SS: Standart sapma; F: ANOVA istatistiği.

ile varoluşsal kaygı puanı arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki belirlenmiştir. Perspektif yoksunluğu ($r=0,28$; $p<0,05$) ile varoluşsal kaygı puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanlarının yaşa göre anlamlı bir şekilde değiştiğini göstermektedir. 15, 16 ve 18 yaşlarındaki katılımcılar,

özellikle 17 yaş grubuna kıyasla daha fazla anlamsızlık kaygısı yaşarken, 18 yaş grubundaki katılımcılar ölüm, özgürlük ve genel varoluşsal kaygı açısından diğer yaş gruplarına göre daha fazla puan almıştır.

Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanlarının yaşadığı yere göre karşılaştırılmasında, yalıtılmışlık kaygısı ($F=6,93$; $p<0,05$) alt boyut puanları

arasında anlamlı farklılık olduğu, akrabalarının yanında yaşayan katılımcıların, yalnızlıklarının kaygı puanının, ailesiyle ve yurtda yaşayan katılımcıların puanına göre, anlamlı seviyede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanlarının kardeş sayısına göre karşılaştırılmasına ait sonuçta, Anlamsızlık ($F=3,78$; $p<0,05$) ve ölüm kaygısı ($F=2,68$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının, kardeş sayısına göre anlamlı farklılık gösterdiği, 4 ve üzeri kardeşi olan katılımcıların anlamsızlık ve ölüm kaygısı puanlarının, tek çocuk, kardeş sayısı 4 altı olan katılımcıların puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanları karşılaştırıldığında, anlamsızlık ($F=8,23$; $p<0,05$) ve ölüm kaygısı ($F=4,28$; $p<0,05$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kendini çirkin olarak değerlendiren katılımcıların anlamsızlık, ölüm ve varoluşsal kaygı puanları, kendini güzel/yakışıklı veya ortalama olarak değerlendirilenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanları, kendini diğer insanlar kadar değerli bulma durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamsızlık ($F=9,38$; $p<0,05$) ve yalnızlıklarının kaygısı ($F=5,23$; $p<0,05$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. LSD “post hoc” testine göre, kendini değerli bulmayanların anlamsızlık kaygı puanı, kendini değerli görenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, kendini

değerli görenlerin yalnızlıklarının kaygısı puanı, kendini değersiz hissedenlere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 5).

Güven/inanç ($F=8,00$; $p<0,05$), olumlu gelecek oryantasyonu ($F=5,09$; $p<0,05$) ve bütünleyici umut puanlarının ($F=4,03$; $p<0,05$) kendini diğer insanlar kadar değerli bulma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Kendini kesinlikle değerli görenlerin güven/inanç puanı, diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, kesinlikle değerli görme-yenilerin olumlu gelecek oryantasyonu ve sosyal ilişkiler/bireysel değer puanları, diğerlerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Son olarak, kesinlikle değerli bulan ve kesinlikle değerli bulmayanların umut puanları, değerli bulmayanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 5).

Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanları arasında geleceğe dair hedeflere göre önemli farklar bulunmuştur. Geleceğe dair hedefi olmayan katılımcıların anlamsızlık ($t=-5,54$; $p<0,05$), ölüm ($t=-2,57$; $p<0,05$) ve özgürlük kaygısı ($t=-3,02$; $p<0,05$) alt boyut puanları ile varoluşsal kaygı toplam puanları ($t=-3,43$; $p<0,05$), geleceğe dair hedefi olanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Geleceğe dair hedefi olan katılımcıların, sosyal ilişkiler/bireysel değer ve bütünleyici umut alt boyut puanları, hedefi olmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Sosyal ilişkiler/bireysel değer ($t=1,97$; $p<0,05$) ve bütünleyici umut toplam puanı ($t=2,21$; $p<0,05$) geleceğe dair hedefi olma durumuna göre farklılık göstermektedir.

TABLO 4: Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanlarının kendisini değerlendirme şekline göre karşılaştırılması.

Alt boyutlar	Kendisini değerlendirme	n	$\bar{X}$	SS	F	p değeri	Anlamlı fark
Anlamsızlık kaygısı	A-Güzel/yakışıklı sayılıyorum.	182	2,62	1,16	8,23	0,000	C>A,B
	B-Güzel/yakışıklı olmayan yanlarım var.	103	2,79	0,84			
	C-Çirkinim	35	3,41	1,00			
Ölüm kaygısı	A-Güzel/yakışıklı sayılıyorum.	182	3,16	1,12	4,28	0,015	C>A,B
	B-Güzel/yakışıklı olmayan yanlarım var.	103	3,17	1,06			
	C-Çirkinim	35	3,73	0,93			
Varoluşsal kaygı	A-Güzel/yakışıklı sayılıyorum.	182	2,99	0,87	3,35	0,036	C>A,B
	B-Güzel/yakışıklı olmayan yanlarım var.	103	3,04	0,74			
	C-Çirkinim	35	3,37	0,72			

SS: Standart sapma; F: ANOVA istatistiği.

TABLO 5: Varoluşsal kaygı ve bütünleyici umut puanlarının kendisini diğer insanlar kadar değerli bulma durumuna göre karşılaştırılması.

Alt boyutlar	Diğer insanlar kadar değerli	n	$\bar{X}$	SS	F	p değeri	Anlamlı fark
Anlamsızlık kaygısı	A-Değerli Buluyor	161	2,77	1,05	9,38	0,000	C>A,B
	B-Kesinlikle değerli buluyor	63	2,25	0,98			
	C-Değerli Bulmuyor	81	3,17	1,04			
	D-Kesinlikle değerli bulmuyor	15	2,65	1,09			
Yalıtılmışlık kaygısı	A-Değerli Buluyor	161	3,09	1,15	5,23	0,002	A,B>C,D
	B-Kesinlikle değerli buluyor	63	3,05	1,14			
	C-Değerli Bulmuyor	81	2,67	1,13			
	D-Kesinlikle değerli bulmuyor	15	2,15	0,83			
Varoluşsal kaygı	A-Değerli Buluyor	161	3,11	0,83	1,97	0,119	
	B-Kesinlikle değerli buluyor	63	2,88	0,69			
	C-Değerli Bulmuyor	81	3,09	0,89			
	D-Kesinlikle değerli bulmuyor	15	2,76	0,77			
Güven/inanç	A-Değerli Buluyor	161	4,03	0,82	8,00	0,000	B>A,C
	B-Kesinlikle değerli buluyor	63	4,48	0,91			
	C-Değerli Bulmuyor	81	3,84	0,86			
	D-Kesinlikle değerli bulmuyor	15	4,52	1,05			
Olumlu gelecek oryantasyonu	A-Değerli Buluyor	161	4,54	0,99	5,09	0,002	D>A,C
	B-Kesinlikle değerli buluyor	63	5,00	0,99			
	C-Değerli Bulmuyor	81	4,55	0,91			
	D-Kesinlikle değerli bulmuyor	15	5,14	0,58			
Bütünleyici umut	A-Değerli Buluyor	161	3,93	0,71	4,03	0,008	D,B>C
	B-Kesinlikle değerli buluyor	63	4,12	0,76			
	C-Değerli Bulmuyor	81	3,85	0,65			
	D-Kesinlikle değerli bulmuyor	15	4,43	0,64			

SS: Standart sapma; F: ANOVA istatistiği.

TABLO 6: Araştırma sorularına ilişkin sonuçlar.

Model	Bağımsız değişken	Bağımlı değişken	B	SH	β	t değeri	p değeri	Tolerans	VIF
1	Sabit	Bütünleyici umut	4,861	0,144		33,719	0,000		
	Anlamsızlık kaygısı		-0,232	0,042	-0,350	-5,537	0,000	0,661	1,513
	Ölüm kaygısı		0,037	0,042	0,057	0,871	0,384	0,622	1,607
	Yalıtılmışlık kaygısı		-0,002	0,037	-0,003	-0,048	0,962	0,763	1,311
	Özgürlük kaygısı		-0,110	0,043	-0,155	-2,538	0,012	0,709	1,411
	$R^2=0,167$ $\Delta R^2=0,156$ $F_{(4;315)}=15,769$ p değeri=0,000								
2	Sabit	Varoluşsal kaygı	3,424	0,362		9,455	0,000		
	Güven/inanç		0,037	0,063	0,040	0,593	0,554	0,588	1,702
	Perspektif yoksunluğu ¹		0,157	0,044	0,205	3,561	0,000	0,821	1,217
	Olumlu gelecek oryantasyonu		-0,084	0,055	-0,100	-1,537	0,125	0,648	1,544
	Sosyal ilişkiler/bireysel değer		-0,189	0,048	-0,229	-3,925	0,000	0,803	1,245
	$R^2=0,139$ $\Delta R^2=0,128$ $F_{(4;315)}=12,690$ p değeri=0,000								

1: Ölçeğin toplam puanı alınırken ters kodlanmıştır. B: Regresyon katsayısı; SH: Standart hata; β : Standardize regresyon katsayısı; VIF: Varyans Enflasyon Faktörü.

Varoluşsal kaygı ile bütünleyici umut arasında ki ilişkiye bakıldığında ($F_{(4;315)}=15,77$; $p<0,05$); bağımsız değişkenler arasında oto-korelasyon ve çoklu bağlantı

sorunu olmadığı (Tolerans>0,20; VIF<10) belirlenmiştir. Varoluşsal kaygı, bütünleyici umuttaki varyansın yaklaşık %16'sını ($\Delta R^2=0,156$) açıklamaktadır (Tablo 6).

Ölüm ve yalıtılmışlık kaygısının bütünleyici umut üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı; anlamsızlık ($\beta=-0,35$; $t=-5,54$; $p<0,05$) ve özgürlük kaygısı ($\beta=-0,15$; $t=-2,54$; $p<0,05$) değişkenlerinin bütünleyici umut üzerinde negatif yönlü ve anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır.

Varoluşsal kaygı ile bütünleyici umut arasındaki etkide ($F_{(4; 315)}=12,69$; $p<0,05$); bağımsız değişkenler arasında oto-korelasyon ve çoklu bağlantı sorunu olmadığı (Tolerans $>0,20$; VIF <10) belirlenmiştir. Bütünleyici umut, varoluşsal kaygıdaki varyansın yaklaşık %13'ünü ($\Delta R^2=0,128$) açıklamaktadır.

Bütünleyici umudun, varoluşsal kaygı üzerinde negatif yönde ve anlamlı etkisi bulunmuştur. Bulgulara göre güven/inanç ve olumlu gelecek oryantasyonunun, varoluşsal kaygı üzerinde anlamlı etkisi olmadığı; perspektif yoksunluğunun ($\beta=0,21$; $t=3,56$; $p<0,05$) varoluşsal kaygı üzerinde pozitif ve anlamlı; sosyal ilişkiler/bireysel değer ($\beta=-0,23$; $t=-3,92$; $p<0,05$) varoluşsal kaygı üzerinde negatif yönde ve anlamlı etkisi olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Çalışmamızda yer alan öğrencilerin varoluşsal kaygı düzeyinin ($3,04\pm 0,82$) “beni orta derecede yansıtıyor” aralığında, en yüksek kaygının; özgürlük ($3,26\pm 1,00$) ve ölüm kaygısı ($3,22\pm 1,10$), en düşük kaygının ise anlamsızlık kaygısı ($2,76\pm 1,08$) olduğu tespit edilmiştir. Yalom ve Josselson’a göre, ölüm temel anksiyete kaynağıdır ve diğer varoluşçu kaygıların temelinde yatan kaygı da ölüm kaygısıdır.¹⁷ Yapılan çalışmalarda ölüm kaygısının, varoluşsal kaygılar ile oldukça ilişkili olduğu saptanmıştır.^{15,18} Üniversite öğrencilerinin varoluşsal kaygılarının ele alındığı ulusal bir çalışmada, ölüm ile anlamsızlık kaygısı arasında düşük düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir.¹⁵ Lisans eğitimi alan kırk ülkedeki öğrencilerle yapılan araştırma sonucunda, Türk, İspanyol ve Hong Kong’lu öğrencilerinde en düşük kaygının, ölüm kaygısı olduğu bildirilmiştir. Ölüm kaygısı yaşama konusunda kültürel özelliklerin etkili olabileceği ifade edilmiştir.¹⁹ Ülkemizde yapılan bir başka çalışmada, yaşamın anlamı ile ölüm kaygısı arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.²⁰ Ergenlerin yaşam deneyimlerinin sınırlı olması, ölüm gibi belirsiz ve karmaşık kavramlarla başa çıkma konusunda daha az

donanımlı olmalarına neden olabilir. Bu durumun, ölüm kaygısının yüksek çıkmasında etkili olabileceği düşünülebilir. Frankl’a göre anlamsızlık insan varoluşunun temel kaygılarından biridir.⁹ Çünkü anlam ve amaç olmadan insanca yaşamak mümkün değildir. Yapmış olduğumuz çalışma sonucumuzda, anlamsızlık kaygısının düşük çıkmasının, gençlerin tercih etmiş oldukları liselerin mesleğe yönelik olmuş olması, geleceğe dair hedeflerinin olması ve diğer lise öğrencilerine oranla iş bulabilmeleri ve geleceğe umutla bakabilmeleri neticesinde olduğu düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bütünleyici umut düzeyinin “kısmen katılıyorum” aralığında, Olumlu gelecek oryantasyonun “çoğunlukla katılıyorum” ve perspektif yoksunluğunun ise “kısmen katılmıyorum” düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda ergenlerin yaşamış olduğu olumlu deneyimler, onların gelişim dönemlerine olumlu katkı sağlamakta, umut ve beklenti düzeylerini arttırmakta ve geleceğe ilişkin göstereceği performansını da olumlu yönde etkilemektedir.²¹ Yapmış olduğumuz çalışmada, varoluşsal kaygılar ölçeği puanları ile bütünleyici umut ölçeği puanı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. VKÖ ile BUÖ arasındaki negatif yönlü ve anlamlı bu ilişki varoluşsal kaygı arttıkça, umudun azalacağı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, bütünleyici umut düzeyinin, varoluşsal kaygı üzerinde olumsuz ve anlamlı yönde etkisi, bütünleyici umut düzeyi arttıkça, varoluşsal kaygının azaldığı şeklindedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, anlamsızlık kaygısının, travma sonrası gelişim ile zedelenmiş sınırlar arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu bildirilmiştir.¹⁵ Çalışma sonuçları toplum ruh sağlığı açısından incelendiğinde, anlamsızlık kaygısının, içinde bulunduğumuz çağda yaygın olduğu, bireylerin günden güne varoluşsal konularda yardım aramakta oldukları görülmektedir. Çalışma sonucumuzda ergenlerde anlamsızlık kaygısının düşük çıkmasının nedeninin, devam ettikleri liselerin mesleğe yönelik olmuş olması ve diğer lise öğrencilerine oranla iş bulabilmeleri ve bu durumunda geleceğe umutla bakabilmeleri neticesinde olduğu düşünülebilir.

Çalışmamızdaki öğrenciler, varoluşlarını gerçekleştirmekte ve bu süreçte özgürlüğü yakalamakta zorlanmaktadır. Bu nedenle, ergenlerin umutlu olabil-

meleri için bireysel güçlerini fark etmeleri veya bu güçlerin desteklenmesi önemlidir. Ergenlik döneminde yapılan araştırmada, umut düzeyi yüksek olan ergenlerin, amaçlarına yönelik hareket ettiklerini, kaygılarıyla daha iyi baş edebildiklerini ve bu sayede kendilerini daha mutlu hissettikleri bildirilmiştir.²² Dolayısıyla ile bu durum bireylerin yaşamlarında bir anlam arayışı içerisinde olmalarıyla ve bu arayışın onların varoluşuna sağladığı katkıyla açıklanabilmektedir.

Çalışmamızdaki öğrencilerin varoluşsal alt boyutları arasında geleceğe dair hedefi olması durumuna göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Geleceğe yönelik bir hedefi olmayan ergenler, anlamsızlık, ölüm ve özgürlük kaygılarını daha yoğun bir şekilde yaşamakta, bu da varoluşsal kaygı düzeylerinin artmasına neden olmaktadır. Hedef belirlemek, bireyin yaşamına anlam kazandırır ve geleceğe dair bir yönelim sağlar; bu da varoluşsal belirsizliklerle başa çıkmayı kolaylaştırır. Hedefi olmayan ergenler, kendilerini daha fazla anlamsızlık içinde bulabilir ve ölüm gibi temel kaygılarla başa çıkmakta daha fazla zorlanabilirler. Dolayısıyla ile ölüm, ergenler için sağlıklı bir bedeni kaybetme; geleceğe yönelik planları ve yaşamı anlamlı kılma çabalarını olumsuz etkileyen ve bu yönde kaygıları barındıran bir olgu olarak görülür.²³ Bu nedenle, ergenlerin yaşamlarına anlam katacak hedefler belirlemeleri, varoluşsal kaygılarını azaltmada önemli rol oynamaktadır. Azarian ve ark. tarafından yapılan çalışmada, hayata karşı olumlu tutum içerisinde olan kişilerde, ölüm kaygısının azaldığı görülmektedir.²⁴ Dolayısıyla hayata dair olumlu bakış açısının ve geleceğe umutla bakmanın otantik yaşamayı sağladığı bu durumun bireylerde ölüm kaygısını üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu düşündürmektedir.

Bütünleyici Umud alt boyutu olan Sosyal ilişkiler/bireysel değer ($t=1,97$, $p<0,05$) alt boyut puan ve bütünleyici umut toplam puanının ($t=2,21$; $p<0,05$), geleceğe dair hedefi olması durumuna göre, anlamlı ölçüde farklılık olduğu belirlenmiştir. Geleceğe dair hedefi olan katılımcıların sosyal ilişkiler/bireysel değer ve bütünleyici umut puanları, geleceğe dair hedefi olmayanların puanlarına göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışkan tarafından ergenler üzerine yapılan çalışmada, gelecek beklentisi ve umut değişkeni arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu

bildirilmiştir.²⁵ Ergenlerle yapılan bir başka çalışma da ise, ergen bireylerde motivasyon, planlama ve değerlendirme aşamalarının gelecekteki beklentilerini şekillendirmede önemli bir rol oynadığını, aynı zamanda bu aşamaların, kendini kabul etme, olumlu kişilerarası bağlantılar geliştirme, yaşamın amacını keşfetme ve psikolojik iyi olma süreçleri üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olduğu bildirilmiştir.²⁶

SONUÇ

Araştırmada varoluşsal kaygı düzeyi alt boyutlarının, lise öğrencilerinin bütünleyici umut düzeylerini; bütünleyici umut alt boyutlarının da varoluşsal kaygı düzeylerini negatif yönde ve anlamlı bir biçimde yordadığı saptanmıştır. Bu nedenle, liselerde öğrenim gören öğrencilerin, rehberlik öğretmenleri, psikolojik danışmanlar ve toplum ruh sağlığı hemşireleri tarafından desteklenmesi, sosyalleşmeleri konusunda teşvik edici müdahalelerde bulunulması önemlidir. Aynı zamanda varoluşsal temaları kabul ederek ve varoluşsal yalnızlığı ele almak için destek sağlayarak, profesyoneller ergenlerin varoluşsal sağlığını ve refahını teşvik edebilir, yaşamdaki umut ve anlam hakkındaki görüşlerini etkileyebilir. Dolayısıyla varoluşçulukla ilgili daha fazla çalışmanın, daha farklı gruplarla planlanması önerilebilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Mehtap Kızılkaya, Sema Toker; **Tasarım:** Mehtap Kızılkaya; **Denetleme/Danışmanlık:** Mehtap Kızılkaya, Sema Toker; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Sema Toker; **Analiz ve/veya Yorum:** Mehtap Kızılkaya; **Kaynak Taraması:** Mehtap Kızılkaya, Sema Toker; **Makalenin Yazımı:** Mehtap Kızılkaya, Sema Toker; **Eleştirel İnceleme:** Mehtap Kızılkaya, Sema Toker.

KAYNAKLAR

1. Tuncer M. Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma [A research regarding future expectations of university youth]. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2011;6(2):933-46. [Link]
2. Romano E, Tremblay RE, Vitaro F, Zoccolillo M, Pagani L. Prevalence of psychiatric diagnoses and the role of perceived impairment: findings from an adolescent community sample. *J Child Psychol Psychiatry*. 2001;42(4):451-61. [Crossref] [PubMed]
3. Kim-Cohen J, Caspi A, Moffitt TE, Harrington H, Milne BJ, Poulton R. Prior juvenile diagnoses in adults with mental disorder: developmental follow-back of a prospective-longitudinal cohort. *Arch Gen Psychiatry*. 2003;60(7):709-17. [Crossref] [PubMed]
4. Bolland JM. Hopelessness and risk behaviour among adolescents living in high-poverty inner-city neighbourhoods. *J Adolesc*. 2003;26(2):145-58. [Crossref] [PubMed]
5. Kuo WH, Gallo JJ, Eaton WW. Hopelessness, depression, substance disorder, and suicidality—a 13-year community-based study. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 2004;39(6):497-501. [Crossref] [PubMed]
6. Thompson EA, Mazza JJ, Herting JR, Randell BP, Eggert LL. The mediating roles of anxiety depression, and hopelessness on adolescent suicidal behaviors. *Suicide Life Threat Behav*. 2005;35(1):14-34. [Crossref] [PubMed]
7. Yalom ID, eds. Babayigit Z, çeviri editörü. Güneşe bakmak ölümlle yüzleşmek. 1. Baskı. İstanbul: Pegasus Yayınları; 2017.
8. Kurt M. Yetişkinlerde varoluşsal kaygının, bağlanma stilleri ve umutsuzluk ile olan ilişkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi; 2019. [Link]
9. Frankl V, eds. Yılmaz Ö, çeviri editörü. İnsanın anlam arayışı. 124. Baskı. İstanbul: Okyanus Yayınları; 2022.
10. Schnell T, Gerstner R, Kramp H. Crisis of meaning predicts suicidality in youth independently of depression. *Crisis*. 2018;39(4):294-303. [Crossref] [PubMed]
11. Gerstner R. Risikofaktoren und protektive Faktoren für Suizidalität bei ecuadorianischen Jugendlichen in Santo Domingo de los Tsáchilas [Diplomarbeit]. Tübingen: Universität Tübingen; 2012. [Link]
12. Ehtiyar VR, Ersoy A, Akgün A, Karapınar E. Üniversite öğrencilerinin geleceğe yönelik tutum ve olumlu gelecek beklentilerinin psikolojik iyilik halleri üzerindeki etkisi [The impact of university students' future attitudes and positive future expectations on psychological wellness situations]. *Mediterranean Journal of Humanities*. 2017;7(2):251-62. [Crossref]
13. Ayhan CH, Ulman Ö, Buzlu S. Çocuk ve ergenlerin ruh sağlığını koruma ve geliştirmede önemli bir güç: Hemşireler [Nurses: the important power for protecting and developing of children's and adolescents' mental health]. *JAREN*. 2022;8(2):87-96. [Crossref]
14. Sekaran U. *Research Methods for Business: A Skill-building Approach*. 2nd ed. Canada: John Wiley and Sons; 1992.
15. Yıkılmaz M. Üniversite öğrencilerinde varoluşsal kaygı: Erken dönem uyum bozucu şemalar kontrol odağı ve travma sonrası gelişim yordayıcılığı. (Yayın no: 432441) Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2016. Erişim linki: [Link]
16. Sarıçam H, Akın A. Bütünlüyle umut ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması [The adaptation of integrative hope scale to Turkish: the study of validity and reliability]. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013;6(15):291-308. [Link]
17. Yalom ID, Josselson R. *Existential Psychotherapy*. In: Corsini RJ, Weddings D, eds. *Current Psychotherapies*. 8th ed. Australia: Brooks Cole; 2008.
18. Shumaker D, Killian K, Cole C, Hruba A, Grimm J. Existential anxiety, personality type, and therapy preference in young adults. *Journal of Humanistic Psychology*. 2017;60(6):849-64. [Crossref]
19. Lester D, Templer DI, Abdel-Khalek A. A cross-cultural comparison of death anxiety: A brief note. *OMEGA-Journal of Death and Dying*. 2007;54(3):255-60. [Crossref] [PubMed]
20. Yukay Yüksel M, Güneş F, Akdağ C. Investigation of the death anxiety and meaning in life levels among middle-aged adults. *Spiritual Psychology and Counseling*. 2017;2(2):165-81. [Crossref]
21. Tuncer M. Ergen gelecek beklentileri ölçeğinin Türkçeye uyarlanması [Adaptation of adolescent future expectations scale]. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2011;6(3):1265-75. [Crossref]
22. Cihangir Çankaya Z, Meydan B. Ergenlik döneminde mutluluk ve umut [Happiness and hope in adolescence]. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018;17(65):207-22. [Crossref]
23. Geçtan E. İnsan olmak. 17. Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi; 2001.
24. Azarian A, Aghakhani S, Ashuri A. Investigating the relationship between death anxiety and attitude towards life among university students. *International Journal of Medical Research and Health Sciences*. 2016;5(5):233-8. [Link]
25. Çalışkan S. Ergenlerin sahip olduğu gelecek beklentisi, umut ve psikolojik iyi oluş düzeyi arasındaki yordayıcı ilişkiler [Yüksek lisans tezi] Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi; 2021. [Link]
26. Çalışkan S, Dilmaç B. Ergenlerin sahip olduğu gelecek beklentisi, umut ve psikolojik iyi oluş arasındaki yordayıcı ilişkiler [Predictive relationships between adolescents'future expectation, hope and psychological well-being]. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2021;3(2):131-43. [Crossref]